

تمامی حقوق مادّی و معنوی مترتب بر نتایج، ابتکارات، اختراعات و نوآوری‌های ناشی از انجام این پژوهش، متعلق به **دانشگاه محقق اردبیلی** می‌باشد. نقل مطلب از این اثر، با رعایت مقرّرات مربوطه و با ذکر نام دانشگاه محقق اردبیلی، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است.

اینجانب سمانه کاظمی کردعلیوند دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی جغرافیا گرایش برنامه‌ریزی روستایی دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه محقق اردبیلی به شماره‌ی دانشجویی ۹۱۱۱۴۴۳۱۰۵ که در تاریخ از پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود تحت عنوان سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با تأکید بر طرح هادی روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد) دفاع نموده‌ام، متعهد می‌شوم که:

- (۱) این پایان‌نامه را قبلاً برای دریافت هیچ‌گونه مدرک تحصیلی یا به‌عنوان هرگونه فعالیت پژوهشی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی داخل و خارج از کشور ارائه ننموده‌ام.
- (۲) مسئولیت صحت و سقم تمامی مندرجات پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود را بر عهده می‌گیرم.
- (۳) این پایان‌نامه، حاصل پژوهش انجام شده توسط اینجانب می‌باشد.
- (۴) در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و مقرّرات مربوطه و با رعایت اصل امانتداری علمی، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در متن و فهرست منابع و مأخذ ذکر نموده‌ام.
- (۵) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هرگونه بهره‌برداری اعم از نشر کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه محقق اردبیلی، مجوزهای لازم را اخذ نمایم.
- (۶) در صورت ارائه‌ی مقاله‌ی مستخرج از این پایان‌نامه در همایش‌ها، کنفرانس‌ها، سمینارها، گردهمایی‌ها و انواع مجلات، نام دانشگاه محقق اردبیلی را در کنار نام نویسندگان (دانشجو و اساتید راهنما و مشاور) ذکر نمایم.
- (۷) چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن (منجمله ابطال مدرک تحصیلی، طرح شکایت توسط دانشگاه و ...) را می‌پذیرم و دانشگاه محقق اردبیلی را مجاز می‌دانم با اینجانب مطابق ضوابط و مقرّرات مربوطه رفتار نماید.

نام و نام خانوادگی دانشجو:

امضا

تاریخ

دانشکده‌ی علوم انسانی

گروه آموزشی جغرافیا و برنامه ریزی شهری و روستایی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
در رشته‌ی جغرافیا گرایش برنامه ریزی روستایی

عنوان:

**سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با تأکید بر طرح‌های هادی
روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان خرم آباد)**

استاد راهنما:

دکتر ارسطو یاری حصار

استاد مشاور:

دکتر وکیل حیدری ساربان

پژوهشگر:

سمانه کاظمی کردعلیوند

شهریور ۱۳۹۳

دانشکده‌ی علوم انسانی

گروه آموزشی جغرافیا و برنامه ریزی شهری و روستایی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
در رشته‌ی جغرافیا گرایش برنامه ریزی روستایی

عنوان:

**سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با تأکید بر طرح‌های هادی
روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان خرم آباد)**

پژوهشگر:

سمانه کاظمی کردعلیوند

ارزیابی و تصویب شده‌ی کمیته‌ی داوران پایان‌نامه با درجه‌ی .....

امضاء	سمت	مرتبه‌ی علمی	نام و نام خانوادگی
	استاد راهنما و رئیس کمیته‌ی داوران	استادیار	دکتر ارسطو یاری حصار
	استاد مشاور	دانشیار	دکتر وکیل حیدری ساربان
	داور	استادیار	دکتر علیرضا محمدی

شهریور ۱۳۹۳

تقدیم بہ:

ساحت مقدس حضرت بقیۃ اللہ العظیم (عج)

وآنان کہ قلم و زبانم از سائش محبت ایشان عاجز است.

پدرم کہ اولین و بہترین معلم زندگیم است

مادم کہ تجسم مہر خدایی ست

برادران و خواہرانم کہ بہترین افتخار زندگیم ہستند.

پاسکوزاری:

در نهایت شکر و قدردانی خود را از زحمات تمام اساتید و مسئولان دانشکده که در تمام دوره پر مشقت تحصیلی ما را از راه‌نمایی‌های خویش بهره‌مند

ساختند، اظهار می‌دارم.

و همچنین از خانواده کرامی ام به خصوص پدر و مادرم که همیشه به لحاظ مادی و معنوی یاری رسان من بوده‌اند نهایت قدردانی و سپاس را دارم.

همچنین لازم می‌دانم از جناب آقای سجاد اسپهر و همچنین سرکار خانم چنور محمدی و ضمیر سنگری رزی که در طول تدریس پیمان نامه از

راه‌نمایی‌شان بهره‌مند شدم شکر و قدردانی کنم.

نام خانوادگی دانشجو: کاظمی کردعلیوند	نام: سمانه
عنوان پایان نامه: سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با تأکید بر طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد)	
استاد راهنما: دکتر ارسطو یاری حصار استاد مشاور: دکتر وکیل حیدری ساربان	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد گرایش: برنامه ریزی روستایی دانشکده: علوم انسانی	رشته: جغرافیا دانشگاه: محقق اردبیلی تاریخ دفاع: ۱۳۹۳/۶/۳۱ تعداد صفحات: ۱۱۵
<p>چکیده:</p> <p>وجود مشکلات و چالش‌ها در زمینه کیفیت زندگی، مانع از توسعه در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی در مناطق می‌شود. اجرای طرح هادی روستایی به منزله یک مداخله کالبدی، روستاها را از ابعاد مختلف (زیست محیطی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی - نهادی) متأثر ساخته و دستخوش تغییر و تحول کرده است. نکته قابل توجه آنکه تاکنون مطالعات جامعی درخصوص ارزیابی طرح‌های فوق و تأثیر آن‌ها بر کیفیت زندگی اجتماعات روستایی در ابعاد مختلف صورت نپذیرفته است. این در حالیست که انجام این کار کمک قابل توجهی به بازنگری و اصلاح طرح‌های فوق خواهد نمود. با گذشت بیش از سه دهه از تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی در کشور و اندوختن تجربه، لازم است بدانیم که اجرای این‌گونه طرح‌ها چه نتایجی به بار آورده و چه پیامدهایی را برای جامعه روستایی ایران در پی داشته است. هدف این تحقیق سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با تأکید بر طرح‌های هادی در روستایی ست که روستاهای ماسور و شهنشاه ، به دلیل اجرا و روستاهای کمره و دمگر به دلیل عدم اجرای طرح هادی در آن‌ها؛ مورد بررسی قرار گرفتند.</p> <p>روش تحقیق توصیفی- تحلیلی و مبتنی بر مشاهده و مطالعات میدانی بوده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، از روشهای آماری توصیفی و استنباطی و نرم افزار Excel و SPSS و همچنین از مدل VIKOR استفاده شده است.</p> <p>نتایج نشان می‌دهد که کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه در یک سطح نمی‌باشد روستای کمره دارای سطح بالایی از کیفیت زندگی ست و روستاهای ماسور و شهنشاه دارای کیفیت زندگی متوسط و در نهایت روستای دمگر در پایین‌ترین سطح از کیفیت زندگی و رضایتمندی قرار دارد. و همچنین نتیجه دیگری که بدست آمده است این است که ۱۰ شاخص کیفیت محیط زیست، وضعیت اشتغال و بهره‌وری، کیفیت محیط مسکونی و کیفیت زیرساخت‌ها، کیفیت آموزش، کیفیت سلامت، کیفیت اوقات فراغت، امنیت فردی و اجتماعی، مشارکت اجتماعی و پیوستگی و انسجام اجتماعی با متغیر طرح هادی دارای تفاوت معناداری است. اما امید به آینده و احساس خوشبختی با متغیر طرح هادی تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهد.</p>	
کلید واژه‌ها: طرح هادی، کیفیت زندگی، ، مدل VIKOR، نواحی روستایی	

شماره و عنوان مطالب	صفحه
---------------------	------

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- طرح تحقیق.....	۲
۱-۱-۱- تبیین و تشریح مسأله.....	۲
۱-۱-۲- سوالات پژوهش.....	۳
۱-۱-۳- فرضیات پژوهش.....	۴
۱-۱-۴- هدف (اهداف) پژوهش.....	۴
۱-۱-۵- ضرورت و اهمیت پژوهش.....	۴
۱-۱-۶- پیشینه‌ی پژوهش.....	۵

فصل دوم: مبانی نظری

۱-۲- مقدمه.....	۱۰
۲-۲- تعاریف و مفاهیم.....	۱۰
۱-۲-۲- کیفیت.....	۱۰
۲-۲-۲- کیفیت زندگی.....	۱۰
۳-۲- ضرورت توجه به کیفیت زندگی.....	۱۷
۴-۲- منشأ و آغاز توجه.....	۱۹
۵-۲- رویکردهای نظری کیفیت زندگی.....	۲۰
۱-۵-۲- رویکرد عاملیتی.....	۲۰
۱-۱-۵-۲- رویکرد مطلوبیت گرایی.....	۲۰
۲-۱-۵-۲- رویکردهای ارزش‌های عام.....	۲۱
۳-۱-۵-۲- رویکردهای نیاز محور.....	۲۱
۱-۳-۱-۵-۲- رویکردهای نیازهای اساسی.....	۲۱
۲-۳-۱-۵-۲- رویکرد توسعه انسانی.....	۲۱
۳-۳-۱-۵-۲- نظریه نیازهای اساسی.....	۲۲
۴-۱-۵-۲- رویکرد قابلیت.....	۲۲
۲-۵-۲- رویکرد ساختاری.....	۲۲
۱-۲-۵-۲- کیفیت فراگیر زندگی برگر - اشمیت و نول.....	۲۲
۲-۲-۵-۲- کیفیت اجتماعی.....	۲۳
۶-۲- توسعه‌ی پایدار روستایی و کیفیت زندگی.....	۲۶

۲۷	۲-۷- شاخص‌های کیفیت زندگی.....
۲۷	۱-۷-۲- تولید ناخالص داخلی (GDP).....
۲۸	۲-۷-۲- شاخص پیشرفت اصلی (GPI).....
۲۸	۳-۷-۲- شاخص سلامت اجتماعی (SHI).....
۲۸	۴-۷-۲- شاخص توسعه انسانی (HDI).....
۳۰	۸-۲- تجربیات جهانی.....
۳۳	۹-۲- شاخص‌های پیشنهادی.....
۳۵	۱۰-۲- طرح هادی روستایی.....
۳۷	۱۱-۲- میزان انطباق و همسویی اهداف طرح‌های هادی با کیفیت زندگی.....
۳۸	۱۲-۲- میزان انطباق و همسویی ابعاد طرح‌های هادی با کیفیت زندگی.....
۳۸	۱۳-۲- دلایل و ضرورت توجه به ارزیابی طرح هادی روستایی.....
۳۹	۱۴-۲- نتیجه‌گیری.....

فصل سوم: روش شناسی

۴۳	۱-۳- مقدمه.....
۴۵	۲-۳- معرفی منطقه‌ی مورد مطالعه.....
۴۵	۱-۲-۳- موقعیت جغرافیایی.....
۴۷	۲-۲-۳- ویژگی‌های طبیعی منطقه مورد مطالعه.....
۴۷	۱-۲-۲-۳- وضعیت اقلیم شهرستان خرم‌آباد.....
۴۷	۲-۲-۲-۳- دما.....
۴۸	۳-۲-۲-۳- رطوبت نسبی.....
۴۸	۴-۲-۲-۳- یخبندان.....
۴۸	۵-۲-۲-۳- باد.....
۴۸	۶-۲-۲-۳- زمین شناسی منطقه مورد مطالعه.....
۴۹	۷-۲-۲-۳- ژئومورفولوژی منطقه مورد مطالعه.....
۴۹	۸-۲-۲-۳- بررسی لرزه خیزی منطقه مورد مطالعه.....
۴۹	۳-۳- ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی منطقه مورد مطالعه.....
۴۹	۱-۳-۳- اطلاعات جمعیتی.....
۴۹	۲-۳-۳- وضعیت سواد.....
۵۰	۳-۳-۳- وضعیت اشتغال.....
۵۰	۴-۳-۳- وضعیت ازدواج.....
۵۱	۴-۳- روش تحقیق.....

۵۱.....	۳-۵- روش و ابزار گردآوری اطلاعات.....
۵۲.....	۳-۶- روایی و پایایی.....
۵۲.....	۳-۷- جامعه آماری و تعداد نمونه.....
۵۳.....	۳-۸- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۵۳.....	۳-۹- آزمون (t) برای میانگین دو جامعه‌ی مستقل با نمونه‌ها و واریانس‌های برابر.....
۵۴.....	۳-۱۰- راه حل توافقی و بهینه سازی چند معیاره (vikor).....
۵۴.....	۳-۱۰-۱- روش شناسی VIKOR.....
۵۷.....	۳-۱۱- روش شناسی SWOT.....
۵۹.....	۳-۱۱-۱- روش شناسی طراحی EFE و IFE.....
۵۹.....	۳-۱۱-۲- ماتریس برنامه ریزی استراتژیک کمی (QSPM).....
۶۰.....	۳-۱۲- روش شناسی آنتروپی شانون.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌ها و آزمون فرضیات

۶۳.....	۴-۱- یافته‌های توصیفی.....
۶۳.....	۴-۱-۱- جنسیت.....
۶۴.....	۴-۱-۲- گروه‌های سنی.....
۶۴.....	۴-۱-۳- تحصیلات.....
۶۵.....	۴-۱-۴- وضعیت شغلی.....
۶۶.....	۴-۱-۵- زمینه اصلی فعالیت سرپرست خانوار.....
۶۷.....	۴-۱-۶- مشاغل جانبی سرپرست خانوار.....
۶۸.....	۴-۱-۷- محل شغل اصلی سرپرستان خانوار.....
۶۹.....	۴-۱-۸- محل مشاغل جانبی سرپرستان خانوار.....
۷۰.....	۴-۱-۹- وضعیت تأهل.....
۷۱.....	۴-۱-۱۰- تعداد افراد خانوار.....
۷۲.....	۴-۱-۱۱- فراوانی پاسخگویان در روستاهای دارای طرح هادی و بدون طرح.....
۷۳.....	۴-۱-۱۲- کیفیت محیط زیست.....
۷۵.....	۴-۱-۱۳- وضعیت اشتغال بهره‌وری و رفاه مادی.....
۷۶.....	۴-۱-۱۴- کیفیت محیط مسکونی.....
۷۷.....	۴-۱-۱۵- کیفیت زیرساخت‌ها.....
۷۹.....	۴-۱-۱۶- کیفیت آموزش.....
۸۰.....	۴-۱-۱۷- کیفیت سلامت.....
۸۱.....	۴-۱-۱۸- کیفیت اوقات فراغت.....

۸۲	.....۱۹-۱-۴- امنیت فردی و اجتماعی
۸۳	.....۲۰-۱-۴- امید به آینده
۸۴	.....۲۱-۱-۴- احساس خوشبختی
۸۵	.....۲۲-۱-۴- مشارکت اجتماعی
۸۷	.....۲۳-۱-۴- پیوستگی و انسجام اجتماعی
۸۸	.....۲۴-۱-۴- متوسط کلی درصد شاخص‌ها در روستاهای مورد مطالعه
۸۹	.....۲۵-۱-۴- متوسط کلی درصد شاخص‌ها به تفکیک روستاهای دارای طرح و بدون طرح
۹۰	.....۲-۴- یافته‌های تحلیلی (آمار استنباطی)
۹۱	.....۱-۲-۴- فرضیه اول
۹۶	.....۲-۲-۴- فرضیه دوم
۹۶	.....۱-۲-۲-۴- بعد زیست محیطی
۹۷	.....۲-۲-۲-۴- بعد اقتصادی
۹۷	.....۳-۲-۲-۴- بعد کالبدی
۹۸	.....۴-۲-۲-۴- بعد اجتماعی
۹۸	.....۳-۴- نتیجه‌گیری

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱۰۱	.....۱-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۰۱	.....۲-۵- تدوین استراتژی‌ها
۱۰۲	.....۱-۲-۵- ارزیابی عوامل داخلی (IFE)
۱۰۳	.....۲-۲-۵- ارزیابی عوامل خارجی (EFE)
۱۰۴	.....۳-۲-۵- ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM) جهت اولویت بندی استراتژی‌ها
۱۰۵	.....فهرست منابع و مآخذ
۱۱۳	.....پیوست

فهرست جدول‌ها

شماره و عنوان جدول	صفحه
جدول ۱-۲- تعاریف مختلف کیفیت زندگی.....	۱۲
جدول ۲-۲- تأکيدات و شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر پژوهشگران مختلف.....	۱۳
جدول ۲-۳: دسته بندی انواع کیفیت زندگی بر حسب ذهنی- عینی و فردی- جمعی.....	۱۵
جدول ۲-۴: کیفیت زندگی و تغییر اجتماعی در دو سطح فردی و اجتماعی.....	۲۳
جدول ۲-۵: رویکردهای کیفیت زندگی.....	۲۵
جدول ۲-۶: ابعاد متغیرها و گویه‌های کیفیت زندگی.....	۴۲
جدول ۳-۱: تقسیمات کشوری بخش مرکزی شهرستان خرم آباد.....	۴۶
جدول ۳-۲: تعداد روستاهای دارای سکنه و خالی از سکنه بخش مرکزی شهرستان خرم آباد.....	۴۶
جدول ۳-۳: جمعیت روستاهای مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان خرم آباد.....	۴۷
جدول ۳-۴: اطلاعات جمعیت شهرستان خرم آباد، بخش مرکزی، دهستان ده پیر شمالی و دهستان کرگاه غربی.....	۵۰
جدول ۳-۵: سطح سواد در شهرستان خرم آباد، بخش مرکزی، دهستان ده پیر شمالی و کرگاه غربی.....	۵۰
جدول ۳-۶: وضعیت اشتغال در شهرستان خرم آباد، بخش مرکزی، دهستان ده پیر شمالی و کرگاه غربی.....	۵۱
جدول ۳-۷: وضعیت ازدواج در شهرستان خرم آباد، بخش مرکزی، دهستان ده پیر شمالی و کرگاه غربی.....	۵۱
جدول ۳-۸: EFE محدوده مورد بررسی.....	۶۰
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان جامعه نمونه.....	۶۳
جدول ۴-۲: توزیع فراوانی گروه‌های سنی پاسخگویان جامعه نمونه.....	۶۴
جدول ۴-۳: توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان جامعه نمونه.....	۶۵
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی وضعیت شغلی سرپرستان خانوارها در جامعه نمونه.....	۶۵
جدول ۴-۵: توزیع فراوانی زمینه اصلی فعالیت سرپرست خانوار در جامعه نمونه.....	۶۶
جدول ۴-۶: توزیع فراوانی مشاغل جانبی سرپرستان خانوار جامعه نمونه.....	۶۷
جدول ۴-۷: توزیع فراوانی محل شغل اصلی سرپرستان خانوار در جامعه نمونه.....	۶۸
جدول ۴-۸: توزیع فراوانی محل مشاغل جانبی سرپرستان خانوار در جامعه نمونه.....	۶۹
جدول ۴-۹: توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان جامعه نمونه.....	۷۰
جدول ۴-۱۰: توزیع فراوانی تعداد افراد خانوار پاسخگویان در جامعه نمونه.....	۷۱
جدول ۴-۱۱: توزیع فراوانی پاسخگویان در روستاهایی که دارای طرح هادی هستند و روستاهای بدون طرح.....	۷۲
جدول ۴-۱۲: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت محیط زیست.....	۷۴
جدول ۴-۱۳: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های وضعیت اشتغال، بهره‌وری و رفاه مادی.....	۷۵
جدول ۴-۱۴: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت محیط مسکونی.....	۷۶
جدول ۴-۱۵: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت زیرساخت‌ها.....	۷۸
جدول ۴-۱۶: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت آموزش.....	۷۹
جدول ۴-۱۷: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت سلامت.....	۸۰
جدول ۴-۱۸: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت اوقات فراغت.....	۸۱
جدول ۴-۱۹: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های امنیت فردی و اجتماعی.....	۸۲

- جدول ۴-۲۰: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های امید به آینده در روستاهای مورد مطالعه.....۸۳
- جدول ۴-۲۱: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های احساس خوشبختی.....۸۴
- جدول ۴-۲۲: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های مشارکت اجتماعی.....۸۶
- جدول ۴-۲۳: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های پیوستگی و انسجام اجتماعی.....۸۷
- جدول ۴-۲۴: متوسط درصد شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه.....۸۸
- جدول ۴-۲۵: متوسط درصد شاخص‌های کیفیت زندگی به تفکیک روستاهای دارای طرح هادی و بدون طرح.....۸۹
- جدول ۴-۲۶: متوسط کلی درصد شاخص‌های کیفیت زندگی به تفکیک روستاهای دارای طرح هادی و بدون طرح.....۹۰
- جدول ۴-۲۷: ماتریس تصمیم‌گیری.....۹۲
- جدول ۴-۲۸: ماتریس نرمال.....۹۲
- جدول ۴-۲۹: وزن دار کردن ماتریس نرمال از طریق روش آنتروپی شانون.....۹۳
- جدول ۴-۳۰: ماتریس موزون.....۹۳
- جدول ۴-۳۱: تعیین مقادیر بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس نرمال وزنی.....۹۴
- جدول ۴-۳۲: تعیین شاخص مطلوبیت (S) و شاخص نارضایتی (R).....۹۴
- جدول ۴-۳۳: محاسبه مقدار Q و رتبه بندی نهایی روستاها.....۹۴
- جدول ۴-۳۴: رتبه‌بندی روستاها بر اساس شاخص‌های کیفیت زندگی با مدل VIKOR.....۹۵
- جدول ۴-۳۵: مقادیر سنجش کیفیت زندگی.....۹۵
- شکل ۴-۳۶: مقادیر سنجش سطح کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه.....۹۵
- جدول ۴-۳۷: متوسط کلی سطح کیفیت زندگی در روستاهای دارای طرح هادی و بدون طرح.....۹۶
- جدول ۴-۳۸: نتایج آزمون T مستقل از هر یک از شاخص‌های بعد زیست محیطی.....۹۶
- جدول ۴-۳۹: نتایج آزمون T مستقل از هر یک از شاخص‌های بعد اقتصادی.....۹۷
- جدول ۴-۴۰: نتایج آزمون T مستقل از هر یک از شاخص‌های بعد کالبدی.....۹۷
- جدول ۴-۴۱: نتایج آزمون T مستقل از هر یک از شاخص‌های بعد اجتماعی.....۹۸
- جدول ۵-۱: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE).....۱۰۲
- جدول ۵-۲: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE).....۱۰۳
- جدول ۵-۳: ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM).....۱۰۵
- جدول ۵-۴: استراتژی‌های پیشنهادی.....۱۰۵

فهرست شکل‌ها

شماره و عنوان شکل	صفحه
شکل ۱-۲: دو رویکرد اصلی در مطالعات کیفیت زندگی.....	۱۴
شکل ۲-۲: مدل تلفیقی کیفیت زندگی.....	۱۶
شکل ۳-۲: رویکردهای کیفیت زندگی.....	۲۶
شکل ۴-۲: مدل رضایت از زندگی.....	۳۱
نمودار ۲-۵: ساختار سلسله مراتبی مدل کیفیت زندگی در شهر استانبول.....	۳۲
شکل ۲-۶: عناصر اساسی کیفیت زندگی.....	۳۴
شکل ۳-۱: مراحل انجام پژوهش و کار میدانی.....	۴۵
شکل ۲-۳: موقعیت روستاهای مورد مطالعه.....	۴۷
شکل ۳-۳: چارچوب تحلیل و طبقه‌بندی در ماتریس SWot.....	۵۵
شکل ۳-۴: نمودار تجزیه و تحلیل SWOT مبنای سناریوسازی توسعه‌ای.....	۵۹
شکل ۴-۱: توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان جامعه نمونه.....	۶۳
شکل ۲-۴: توزیع فراوانی گروه‌های سنی پاسخگویان جامعه نمونه.....	۶۴
شکل ۳-۴: توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان جامعه نمونه.....	۶۵
شکل ۴-۴: توزیع فراوانی وضعیت شغلی سرپرستان خانوارها در جامعه نمونه.....	۶۶
شکل ۴-۵: توزیع فراوانی زمینه اصلی فعالیت سرپرست خانوار در جامعه نمونه.....	۶۷
شکل ۴-۶: توزیع فراوانی مشاغل جانبی سرپرستان خانوار جامعه نمونه.....	۶۸
شکل ۴-۷: توزیع فراوانی محل شغل اصلی سرپرستان خانوار در جامعه نمونه.....	۶۹
شکل ۴-۸: توزیع فراوانی محل مشاغل جانبی سرپرستان خانوار در جامعه نمونه.....	۷۰
شکل ۴-۹: توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان جامعه نمونه.....	۷۱
شکل ۴-۱۰: توزیع فراوانی تعداد افراد خانوار پاسخگویان در جامعه نمونه.....	۷۲
شکل ۴-۱۱: توزیع فراوانی پاسخگویان در روستاهایی که دارای طرح هادی هستند و روستاهای بدون طرح.....	۷۳
شکل ۴-۱۲: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت محیط زیست.....	۷۴
شکل ۴-۱۳: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های وضعیت اشتغال، بهره‌وری و رفاه مادی.....	۷۵
شکل ۴-۱۴: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت محیط مسکونی.....	۷۷
شکل ۴-۱۵: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت زیرساخت‌ها.....	۷۸
شکل ۴-۱۶: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت آموزش.....	۷۹
شکل ۴-۱۷: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت سلامت.....	۸۰
شکل ۴-۱۸: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های کیفیت اوقات فراغت.....	۸۱
شکل ۴-۱۹: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های امنیت فردی و اجتماعی.....	۸۳
شکل ۴-۲۰: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های امید به آینده.....	۸۴
شکل ۴-۲۱: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های احساس خوشبختی.....	۸۵
شکل ۴-۲۲: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های مشارکت اجتماعی.....	۸۶
شکل ۴-۲۳: درصد فراوانی نظرات پاسخگویان نسبت به هر یک از گویه‌های پیوستگی و انسجام اجتماعی.....	۸۷
شکل ۴-۲۴: متوسط درصد شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه.....	۸۹

شکل ۴-۲۵: متوسط درصد شاخص‌های کیفیت زندگی به تفکیک روستاهای دارای طرح هادی و بدون طرح.....۹۰

شکل ۵-۱: موقعیت سناریوی تعیین شده بر اساس نظر گروه پاسخگو.....۱۰۴

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱- طرح تحقیق

۱-۱-۱- تبیین و تشریح مسأله

شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی از اهداف عمده‌ی محققان، برنامه‌ریزان و دولت‌ها در دهه‌های اخیر بوده است. (Das, 2008: 298) طی سی سال گذشته مفهوم کیفیت زندگی به مثابه هدف اصلی توسعه، ماهیت سیاست‌گذاری بسیاری از کشورها را تحت تأثیر قرار داده است (ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵: ۱۰۰). و لذا در برنامه‌های توسعه‌ای نقش محوری پیدا کرده است زیرا که امروزه در سنجش و ارزیابی توسعه در جوامع شهری و روستایی از رویکردهای کمی به سمت رویکردهای کیفی عبور کرده‌اند و لذا کیفیت زندگی به عنوان یک شاخص کیفی در این چارچوب مهم تلقی شده و به یکی از مهمترین موضوعات پژوهش بدل شده است.

هنوز یک تعریف جامع و قابل قبول در سطح جهانی با این مفهوم ارائه نشده است، زیرا بسیاری از محققان بر این باورند که کیفیت زندگی مفهومی چند وجهی، نسبی، متأثر از زمان، مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی است. (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۴). اما به طور کلی می‌توان گفت کیفیت زندگی عبارت است از میزان و درجه لذت فرد از امکانات مهم زندگی‌اش که هدف نهایی آن این است که افراد را قادر سازد تا زندگی با کیفیت بالا، معنادار و لذت‌بخش را تجربه کند (پاک‌سرشت و همکاران، ۱۳۸۳: ۸).

نتایج ارزیابی از دیدگاه کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی کمک کرده و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع را برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری و روستایی به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تسهیل سازد. همچنین یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای بازشناسی استراتژی‌های سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده استفاده شوند (Lee, 2008: 1207). علاوه بر این مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسأله‌دار، علل نارضایتی مردم، اولویت‌های شهروندان در زندگی، تأثیر فاکتورهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را بر کیفیت زندگی و پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و استراتژی‌ها را فراهم می‌نماید (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۸۹).

مطالعات اخیر در زمینه کیفیت زندگی بر دو روش اندازه‌گیری اصلی متمرکز است. روش اول شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی قابل سنجش را برای انعکاس میزان تأمین نیازهای انسانی استفاده می‌کند و روش دوم سطح رضایت ابراز شده توسط افراد و گروه‌ها را که اصطلاحاً بهزیستی ذهنی نامیده می‌شود، ارزیابی می‌کند. به طور کلی سنجش عینی کیفیت زندگی بر شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و سلامت متمرکز است و ابزارهایی مثل تولید ناخالص داخلی، شاخص پیشرفت اصلی، شاخص سلامت اجتماعی و شاخص توسعه انسانی را به کار می‌گیرد. این ابزارها می‌توانند سطح برآورده شدن نیازهای انسانی و کیفیت زیست اجتماع را ارزیابی نمایند. ولی بیشتر ابزارهای سنجش کیفیت زندگی بر گزارشات شخصی از تجربه زندگی متکی است که مکمل متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و سلامت می‌باشند و میزان رضایت افراد و گروه‌ها از تأمین

نیازهایشان را مورد ارزیابی قرار می‌دهند (Cosanza, et al, 2006: 268). بسیاری از محققان کیفیت زندگی، نیاز هر دو دسته از شاخص‌های عینی و ذهنی را برای سنجش کیفیت زندگی خاطر نشان کرده‌اند.

از حدود دهه پنجم قرن بیستم، بحث و بررسی‌های فراوان پیرامون کیفیت زندگی در مطالعات اجتماعی و مدیریتی بویژه در مناطق شهری صورت گرفته است (Bullok, 2004: 2). اما کشورهای در حال توسعه به طور عام و مناطق روستایی به طور خاص کمتر از این دریچه مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته‌اند و لذا درک درستی از میزان و سطح کیفیت زندگی در حوزه‌های روستایی و نیز تأثیر طرح‌های عمرانی و برنامه‌های توسعه‌ای در این مناطق وجود ندارد.

کیفیت زندگی مردم و مکان‌های روستایی به عوامل زیادی از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدمات آموزشی، بهداشتی، سلامت، محیط زیست، اجتماعی، اقتصادی، زیرساختی، رفاهی و مانند آن وابسته است اما در بسیاری از موارد نیز این موضوع وابسته به چارچوب سازمانی- نهادی و طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای می‌باشد (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۴). از جمله طرح‌های توسعه‌ای که با هدف ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان نواحی روستایی در ایران مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران قرار گرفته طرح‌های هادی روستایی است از جمله اهداف طرح‌های هادی روستایی که در ارتباط با کیفیت زندگی جوامع روستایی هستند عبارتند از:

۱- فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای بهبود محیط سکونتگاه و ایجاد خدمات زیستی، محیطی و عمومی

۲- فراهم آوردن زمینه‌های عمران و توسعه روستا و تأمین عادلانه امکانات، با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی،

اجتماعی... (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، ۱۳۸۷: ۵۷۸).

۳- بهبود کیفیت بافت روستا در چارچوب اقدامات پیش‌بینی شده در طرح و تلاش برای ایجاد فضای مناسب‌تر

سکونت و فعالیت در آن و غیره

نکته قابل توجه آنکه تاکنون مطالعات جامعی در خصوص ارزیابی طرح‌های فوق و تأثیر آن‌ها بر کیفیت زندگی اجتماعات روستایی در ابعاد مختلف صورت نپذیرفته است. این در حالیست که انجام این کار کمک قابل توجهی به بازنگری و اصلاح طرح‌های فوق خواهد نمود. استان لرستان در غرب ایران از جمله مناطقی است که با توجه به تعدد نقاط روستایی و درصد قابل توجه جمعیت روستایی طرح‌های عمرانی نسبتاً زیادی در آن به اجرا در آمده است. با توجه به تأثیرات و پیامدهای مختلف و متنوع طرح‌های هادی روستایی بر زندگی روستاییان، این پژوهش با نگاهی نظام‌مند و جامع در پی ارزیابی تحقق میزان دستیابی به اهداف کیفی فوق می‌باشد.

۱-۱-۲- سوالات پژوهش:

۱- شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای حوزه مورد مطالعه از سطح بالایی برخوردارند؟

۲- آیا شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای دارای طرح هادی با روستاهای فاقد آن دارای تفاوت معنی دار است؟

۱-۱-۳- فرضیات پژوهش:

- ۱- به نظر می‌رسد که شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه از سطح بالایی برخوردارند.
- ۲- به نظر می‌رسد که بین روستاهای دارای طرح هادی و روستاهای فاقد آن از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت معنی داری وجود دارد.

۱-۱-۴- هدف (اهداف) پژوهش:

- ۱- شناسایی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای حوزه مورد مطالعه.
- ۲- شناسایی دامنه تاثیرات طرح‌های هادی روستایی بر ابعاد کیفی زندگی روستاییان مورد مطالعه
- ۳- شناسایی تفاوت کیفیت زندگی در روستاهایی که دارای طرح‌های با روستاهایی که فاقد طرح‌های هادی هستند.

۱-۱-۵- ضرورت و اهمیت پژوهش:

مرور ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که توافق عمومی در میان محققان، سیاستگذاران و برنامه‌ریزان در خصوص نیاز به مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری و روستایی وجود دارد. این مطالعات غالباً وظایف کلیدی از قبیل آگاه کردن شهروندان، گروه‌های اجتماعی و سیاستگذاران از روندهای کیفیت زندگی را بر عهده دارند (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸، ۸۸). تاکنون ارزیابی روشنی از وضعیت کیفیت زندگی در شهرها و روستاهای مختلف ایران ارائه نشده است و تنها گاه کیفیت زندگی در سطح ملی یا در ارتباط با شهر تهران توسط مؤسسات بین‌المللی مورد ارزیابی قرار گرفته است (مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۳۸۸: ۲۱۱).

با وجود اینکه بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در روستاها زندگی می‌کنند. با این وجود فرصت‌ها، منابع و امکانات مورد نیاز برای توسعه و تأمین نیازهای انسانی به طور مناسبی در روستاها تأمین نشده است. علاوه بر این مطالعات چندانی در خصوص کیفیت زندگی روستایی در ایران انجام نگرفته است. از این رو این مطالعه می‌تواند اطلاعات مفیدی را در زمینه بهبود روش‌شناسی مطالعه کیفیت زندگی روستایی ایران و برنامه‌ریزی توسعه به منظور ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان روستاهای حوزه مورد مطالعه فراهم نماید.

علاوه بر این اهمیت بررسی، شناخت و مطالعه کیفیت زندگی، توجه به بسترهای مهم شهری و روستایی در توانایی جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی است. بنابراین با توجه به جایگاه کیفیت زندگی در شهرها و روستاها و با توجه به اینکه هنوز در ایران سیستم جامعی در زمینه سنجش کیفیت زندگی ایجاد نشده، توجه به بررسی جنبه‌های مختلف سنجش کیفیت زندگی می‌تواند راه‌هایی برای دستیابی به نظام جامع سنجش کیفیت زندگی باشد. هرچند که به‌طور کلی می‌توان گفت مطالعه جامع کیفیت زندگی به دلیل گستردگی این مفهوم چه در سطح بین‌المللی، چه در سطح منطقه‌ای، چه در سطح ملی و یا حتی محلی، با شاخص‌های متعدد و در بسیاری از موارد بسیار متفاوت از یکدیگر، با توجه به رویکردهای مطالعاتی حاکم بر آن‌ها و نیز با توجه به آمارهای موجود و فقدان برخی آمارهای ضروری و با توجه به شرایط خاص مطالعه، مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین توجه به اهمیت سنجش کیفیت زندگی به‌ویژه سنجش کیفیت زندگی روستایی در ایران با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خاص ایران از لحاظ سند چشم‌انداز بیست ساله کشور و تحقق توسعه پایدار ارتقاء کیفیت زندگی ضروری به نظر می‌رسد (موسوی و باقری کشکولی، ۱۳۹۱: ۹۷).

یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های انجام این پژوهش را می‌توان بررسی میزان کارایی سرمایه‌های بسیار مادی و انسانی صرف شده در روستاها جهت اجرای طرح‌های هادی دانست. نظر به اینکه در این سال‌ها سرمایه‌های مادی و غیرمادی بالایی صرف مطالعات و اجرای طرح‌های هادی روستایی شده است، از این رو ضروریست تا این بررسی ارزیابانه انجام گردد تا با استفاده از رهنمودهای آن امکان بازنگری در طرح‌های فوق فراهم گردد.

در نهایت یکی از دلایل مهم چنین توجه و کوششی به مقوله کیفیت زندگی شهری و روستایی را شاید بتوان در پاسخ به سوال «تخصیص بهینه منابع کمیاب» جستجو کرد (کوکبی و همکاران، ۱۳۸۴: ۷).

۱-۱-۶- پیشینه‌ی پژوهش:

در سال‌های اخیر مطالعات تجربی فراوانی به منظور سنجش کیفیت زندگی در کشورهای مختلف دنیا و به‌خصوص شهرهای کشورهای توسعه یافته انجام گرفته است که در ذیل به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم.

دیوید اسمیت^۱ (۱۳۸۱)، اولین جغرافی‌دانی بود که درباره کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی صحبت کرد. این جغرافی‌دان برای بررسی کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی از شاخص‌های اجتماعی، ذهنی و مقایسه عینی استفاده می‌کند که برای سنجش مورد اول از پرسشنامه و برای مورد دوم از مشاهده و آمار استفاده می‌کند. شاخص‌های مورد تأیید اسمیت را بهداشت، مسکن، خدمات عمومی، شادمانی خانوادگی، تعلیم و تربیت، فرصت‌های اشتغال، حقوق و مزد، خوراک، حق رأی، امید به زندگی، مصرف سرانه پروتئین حیوانی، درصد ثبت نام در مدارس و تعداد متوسط تلفن و روزنامه تشکیل می‌دهند (اسمیت، ۱۳۸۱).

لی و ونگ^۲ در سال (۲۰۰۷) با استفاده از شاخص‌های عینی به مطالعه کیفیت زندگی در شهر ایندیاناپولیس پرداختند. هدف اصلی این مطالعه ارائه روشی برای تلفیق داده‌های سرشماری و سنجش از دور در درون چارچوب GIS برای ارزیابی کیفیت زندگی در شهر ایندیاناپولیس بود. برای استخراج فاکتورهای غیرهمبسته کیفیت زندگی از تحلیل عاملی استفاده شد و شاخص ترکیبی کیفیت زندگی براساس وزن دهی فاکتورها با استفاده از امتیازات به دست آمده از تحلیل عاملی ایجاد شده است (Li, and weng, 2007).

سانتوس^۳ در سال (۲۰۰۷) به سنجش کیفیت ذهنی زندگی در شهر پورتو پرداخته است. در این مطالعه نظرات شهروندان در مورد میزان رضایت از حوزه‌های مختلف کیفیت زندگی شهری با استفاده از تحلیل چند متغیری مورد بررسی قرار گرفته است (Santos, and Martins, 2007).

داس^۴ در سال (۲۰۰۸) چارچوب مفهومی برای سنجش کیفیت زندگی شهری پیشنهاد کرده که ارتباط بین محیط و کیفیت زندگی را نشان می‌دهد. این مدل رویکردی پایین به بالا را پیشنهاد می‌کند. که در آن هر دوی شاخص‌های عینی و ذهنی برای مطالعه کیفیت کلی زندگی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این چارچوب محیط خارجی زندگی یعنی بعد عینی را با ادراک افراد از محیط زندگی‌شان یعنی بعد ذهنی ترکیب می‌کند (Das, 2008).

^۱-Smet

^۲- Li & Weng

^۳-Santos

^۴-Das